

NIJZ

Nacionalni inštitut
za javno zdravje

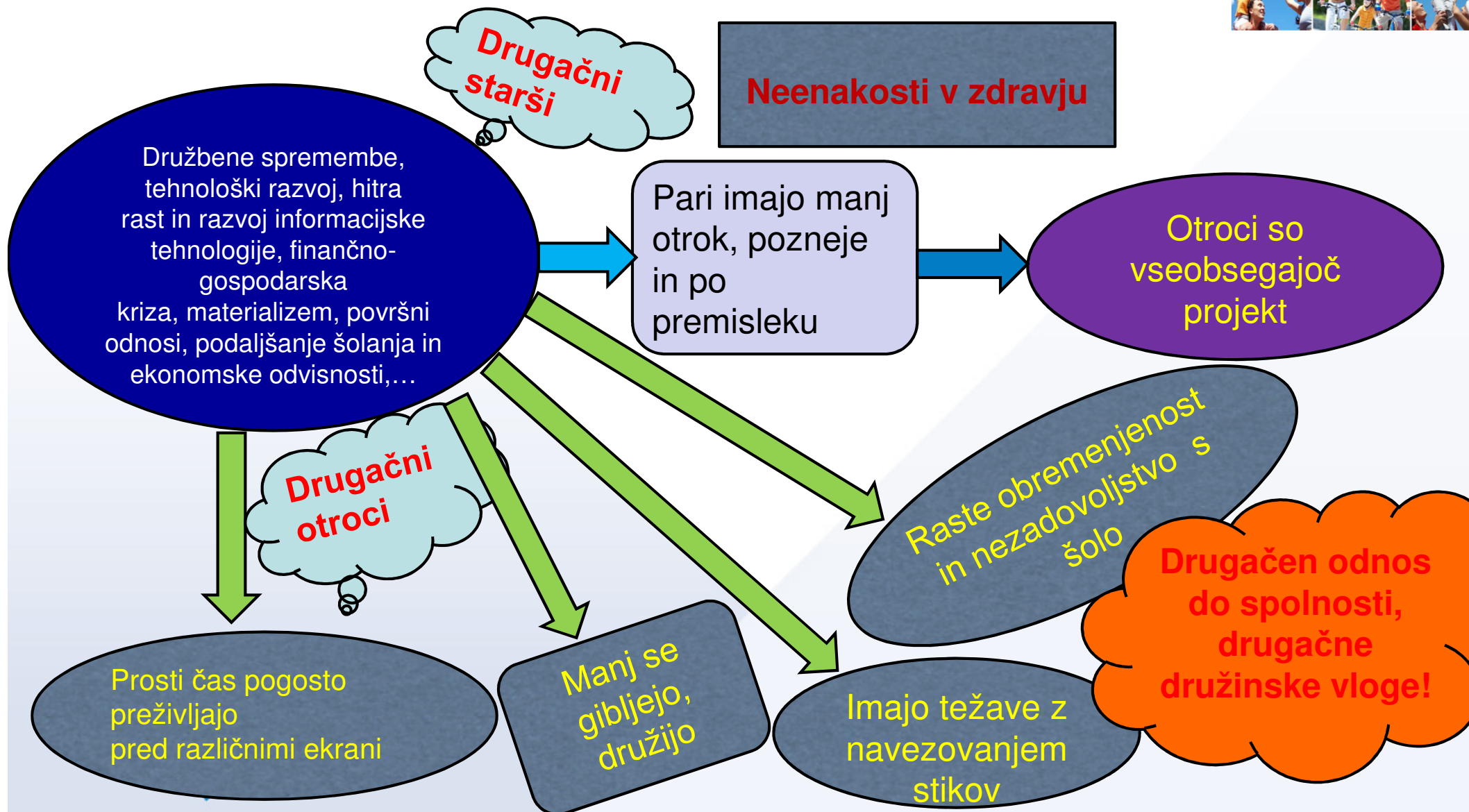
Zdrava spolnost in kako nam pri obravnavi te teme pomagata priročnika „Zdravje skozi umetnost“ in „Skozi umetnost o zdravju“?

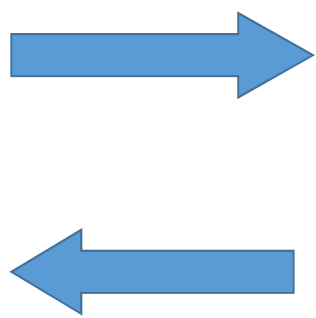
prim. **Alenka Hafner**, dr. med.

Ljubljana, 14. 11. 2016

IZZIVI NA PODROČJU ZDRAVJA, RAZVOJA IN KVALITETE ŽIVLJENJA OTROK IN MLADOSTNIKOV

Znanost in umetnost - združevanje nezdružljivega?

CILJI, ki jih želimo doseči s pomočjo obeh priročnikov

1. Povečanje znanja in kritičnega mišljenja
2. Vzpostavljanje in ohranjanje zdravih navad, zdravega življenjskega sloga
3. Krepitev samopodobe

Odgovoren in zadovoljen
mlad človek

Umetnost je umetnost,...

➤ lahko pa pomembno:

- prispeva k detabuizaciji in destigmatizaciji spolnosti
- večja tolerantnost in odprtost otroka in mladostnika
- krepi empatijo in interpretacijo lastnih izkušenj, občutij in idej ter posledično **lahko pripomore tudi h gradnji pozitivne samopodobe in k celostnemu razvoju, ključnima za duševno in telesno zdravje**

Vzgoja skozi umetnost

- se vse bolj uveljavlja v šolskem okolju, saj spodbuja:
 - ustvarjalnost
 - socialne in komunikacijske kompetence otrok
 - inovativnost
 - podjetnost
 - konstruktivno reševanje problemov
 - ...

Vse pogosteje se uporablja kot motivacija ali izhodišče za obravnavo določene snovi.

Spolnost v luči mlade generacije

- Mladi so v svojih vezah bolj zadovoljni kot starejše generacije
- Večina se spolnosti loteva odgovorno
- Delež neželjenih nosečnosti in njihovih posledic pada
- Tudi spolno prenosljive okužbe ne predstavljajo velikega problema

Šola ni le izobraževalna institucija, hote ali nehote tam teče vzgoja....

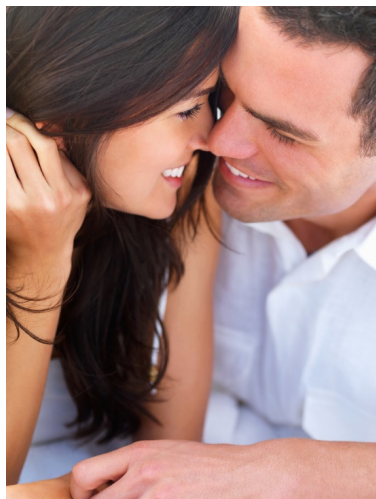
tudi na področju spolnosti:

- vertikalna (verbalna in neverbalna)
- horizontalna (verbalna in neverbalna)

Primer ravnatelj!

Mladi so preobremenjeni z svojimi genitalijami,
izobilje hormonov.

Učitelji so tudi pomembni odrasli!

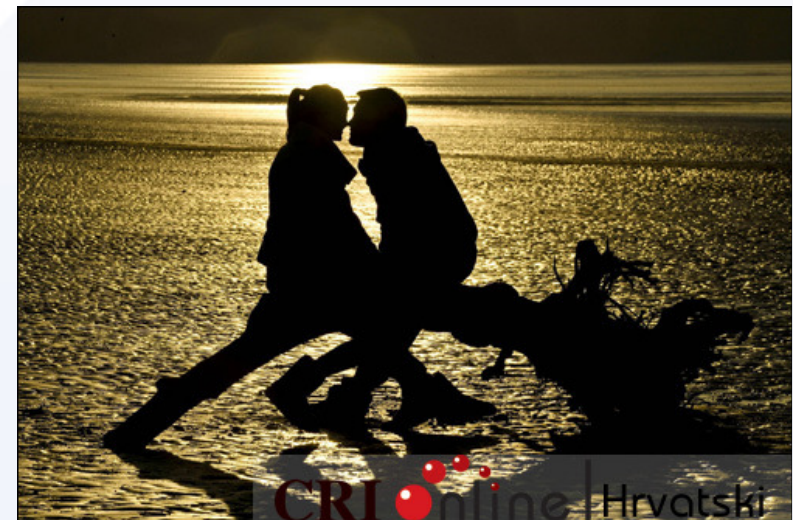

ČLOVEK JE SPOLNO BITJE OD ROJSTVA DO SMRTI

Spolno vedenje

je zapleten proces, na katerega vplivajo:

- številni dejavniki (biološki, duševni, socialni)
- spolne želje
- čustveni naboj
- dostop do informacij
- pritisk medijev
- komunikacija v družini
- osnovno znanje in razvoj veščin

Človek je spolno bitje od rojstva do smrti

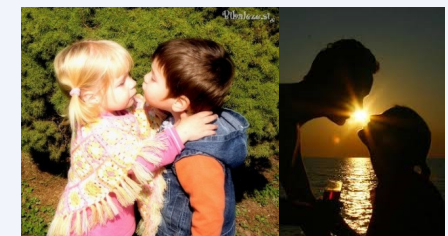
- vzgoja za zdravo spolnost naj bi potekala sistematično, se spiralno nadgrajevala od prvih otrokovih korakov do konca srednješolskega obdobja
- v slovenskem prostoru ta tema ni v rednem kurikulumu, niti v osnovnih niti v srednjih šolah

Šolski prostor

Informacije s področja spolnosti so v današnjem svetu na vsakem koraku, predvsem o delovanju spolnih organov in zaščitni pred neželjeno nosečnostjo!

Vsakdanje življenje

Sprejemljiva oblika? Primeren čas? Odnosi med spoloma? Obnašanje v času, ko se telo spolno prebuja? Integriteta telesa? Kako odložiti spolni odnos?

Spolno dozorevanje

Spolnost in vprašanja, povezana z njo, so pri mladih nedvomno zelo pomembna in želena tema.

Največji slovenski svetovalni spletni portal za najstnike www.tosemjaz.net najbolj obiskana vsebina» Ljubezen in spolnost – ljubezen je v meni«.

Tveganja povezana s spolnim življenjem

1. najstniška nosečnost
2. spolno prenosljive okužbe

Spolnost je zelo pomembna za samopodobo in samospoštovanje ter za oblikovanje medosebnih odnosov, zato so lahko v tem obdobju mnoga od tveganj dolgoročna in odločilna za celotno življenje posameznika in vseh, ki so mu ali mu še bodo blizu.

Ljubezen je čudovita stvar!

Splošne smernice za obravnavo teme Zdrava spolnost

- Postaviti jasne meje, kaj in kako se bomo pogovarjali
- Umetniška dela so lahko most za zmanjšanje zadrege učitelja in mladostnikov
- Širiti le prave in verodostojne informacije
- Razširiti temo iz informiranja o zgradbi spolnih organov, o kontracepciji in SPO na medosebne odnose
- Odpreti „nove teme“: o vrednotah, stalnem iskanju užitka, izkoriščanju vsake priložnosti– ali to res vodi v zadovoljstvo?
- **Vpliv medijev!**
- **Medijske podobe seksualnosti?**

Splošne smernice za obravnavo teme

- ustvarjati **sproščeno komunikacijo** ter graditi vzgojo na **zaupanju**, ne na prepovedih
- spodbujati k **odložitvi spolne aktivnosti** na čas, ko bodo na to pripravljeni
- spodbujati **spoštovanje različnosti, strpnost** ter **nedopuščanje diskriminacije in nasilja**

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 4 do 8 let

- **obdobje intenzivne spolne radovednosti, raziskovanje lastnega telesa** neprimerna reakcija odraslih na spolno radovednost lahko vodi v frustracije in zaznamuje razvoj (telesne) samopodobe
- zelo primerno za obravnavo rojstva in za pogovor o nosečnosti (prikaz dojenčka v trebuhu, rojstvo, hranjenje dojenčka) ob podpori primernih slikanic in drugih didaktičnih gradiv. To predvideva tudi kurikulum v prvi triadi osnovne šole.
- na otrokova vprašanja **dajemo enostavne, resnične, starosti razumljive odgovore**, le o tistem, kar otroka zanima.
- **ne omejujemo izražanja čustev**

»Kako dojenček pride v trebuh mamice?«

»Očka in mamica imata vsak svojo pikico – celico (jajčece in semenčico), ki se v trebuhu mamice združita. Iz teh dveh celic (majhnih pikic) začne rasti dojenček.«

Kasneje (v šoli) se lahko razlago dopolni na primer s tem, da se semenčica izloči iz moškega spolovila (lulčka).

V priročniku *Skozi umetnost o zdravju* so številni primeri del, ki se lotevajo različnih tem

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

JOUMANI, YASMINA: **MARIČKA NIMA TIČKA**

PREV. UROŠ KALČIČ. ILUSTR. YASMINA JOUMANI. LJUBLJANA: KRES, 2003

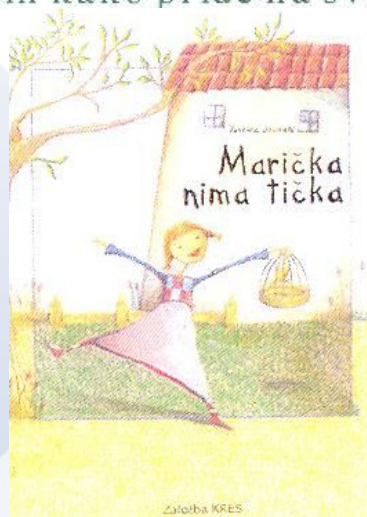

Marička bi rada imela tička, tako kot ga imajo njeni fantovski prijatelji. Ker ga nima, se fantje ves čas norčujejo iz nje in ji nagajajo, pa tudi igrati se nočejo z njo. Marička pravzaprav ne ve, kaj je tisto, kar naj bi imeli samo fantje, zato ugiba in raziskuje, ampak vedno na napačen način. Šele ko Marička dobi malega bratca, končno izve, da imajo fantje lulčka. Fantje se ji opravičijo in jo sprejmejo v svoj krog.

DEKLETA,
FANTJE
ODRAŠČANJE
SPOLNE RAZLIKE

Knjiga je lahko izhodišče za pogovore o spolnih razlikah med dekleti in fanti, o drugačnosti, o tem, kako nastane človek in kako pride na svet dojenček.

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

+6

LOEW, FRÉDÉRIQUE: OČKA PRIČAKUJE OTROČKA

ZELO DOBRO

PREV. LIJA POGAČNIK. ILUSTR. STÉPHANE YVES BARROUX. LJUBLJANA: OKA, 2010

DOJENČKI, DRUŽINA
NOSEČNOST
OČETJE, ROJSTVO

Slikanica upesnjuje očetovo navdušenje ob pričakovanju novega družinskega člana. Priprave obsegajo prijetne in vznemirljive obveznosti: izbiro imena, pleskanje otroške sobe, nakup vozička in zibke, trening s plenjami ... Očetovo srečo in navdušenje nad prihajajočim otrokom ter vlogo očeta spoznamo tako ob besedilu kot izvrstni likovni podobi ...⁸

Knjiga je lahko izhodišče za pogovore o družini, ljubezni, o tem, kako nastanejo otroci, o rojstvu, o vlogi očeta in matere.

+6

MOZETIČ, BRANE: PRVA LJUBEZEN

ZELO DOBRO

ILUSTR. MAJA KASTELIC. LJUBLJANA: ŠKUC, 2014. (LAMBDA)

ISKANJE SPOLNE
IDENTITETE
LJUBEZEN
PREDSODKI
PRIJATELJSTVO
SAMOPODOBA

Brane Mozetič in Maja Kastelic sta še tretjič združila moči in ustvarila slikanico, ki na prefinjen in nežen način govori o čustveni navezanosti dveh šestletnih dečkov v vrtcu. Deček, ki se iz vasi preseli v mesto, s težavo navezuje stike z vrstniki. Pod svoje okrilje ga vzame Drejček in kmalu postaneta najboljša prijatelja. Nenadoma pa jima vzgojiteljice v vrtcu dajo vedeti, da sta njuno prijateljstvo in čustvena navezanost napačna, zato ju (skorajda nasilno) ločijo. Vedno poiščejo kakšen izgovor, da ne moreta ostati sama skupaj. Avtor je s slikanico, ki jo odlikuje tudi ročno izpisano besedilo, na občutljiv in nevsiljiv način prikazal vprašljive posege odraslih v otroški doživljajski in čustveni svet. Opozarja, da so tovrstne navezanosti že v osnovi ranljive in odprte, zato pa tudi zunaj diskurza družbeno »sprejemljivega« ali »nesprejemljivega« etiketiranja ali celo ločevanja.⁹

Knjiga je lahko izhodišče za pogovore o različnih načinih navezanosti in o iskanju spolne identitete v zgodnjem otroštvu.

+6

ZELO DOBRO

RICHARDSON, JUSTIN IN PARNELL, PETER: IN S TANGO SMO TRIJE

ILUSTR. HENRY COLE. PREV. MATEJ KRAJNC. LJUBLJANA: MODRIJAN, 2010

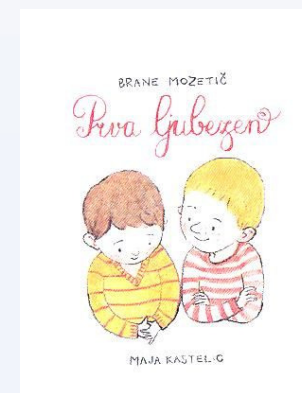
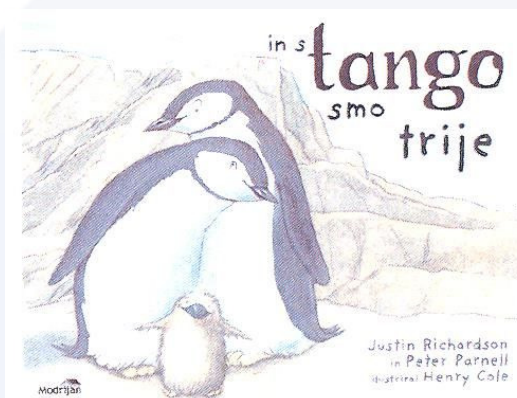

DRUGAČNOST
DRUŽINA
HOMOSEKSUALNOST

In s Tango smo trije je druga pri nas izdana slikanica na temo homoseksualnosti (prva je Sosedje in prijatelji Lawrencea Schimela). Slikanica na preprost, jasen in pregleden način opisuje resnično zgodbo o ljubezni istospolnega pingvinjega para.¹⁰

Knjiga je lahko izhodišče za pogovore o ljubezni, predstavitev različnih oblik ljubezni, različnih in drugačnih oblik družin, sprejemanju drugačnosti.

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

ROBBERECHT, THIERRY: **O DEKLICI, KI HOČE NAZAJ V MAMIN TREBUH**
ILUSTR. PHILIPPE GOOSSENS. PREV. JANA OSOJNIK. LJUBLJANA: KRES, 2005

ZELO DOBRO

Slikanica belgijskega tandema Robberecht-Goossens opisuje hčerkino ljubosumje na dojenčka v maminem trebuhu. Teme o prihodu novega družinskega člana se avtor loti na povsem izviren način in otrokova zapletena čustva predstavi s pomočjo rahlo nenavadne in radikalne odločitve petletne deklice. Ilustrator jo podkrepi s posrečenimi celostranskimi ilustracijami, s katerih se nam iz materinega trebuha zadovoljna smeji deklica s čopki. Slikanica, ki zagotavlja, da ni razloga za ljubosumje, bo prišla prav družinam, ki pričakujejo novega dojenčka.¹¹

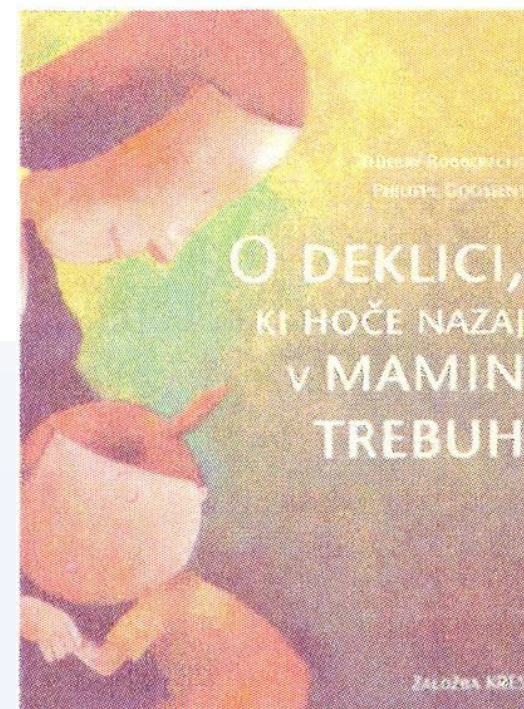
DRUŽINA

NOSEČNOST

ODRAŠČANJE

SAMOPODOBA

Knjiga je lahko izhodišče za pogovore o družini in o pričakovanju sorojenca. Kaj to pomeni za družino in kaj za že prisotnega otroka? Kako se otrok počuti ob pričakovanju sestrice ali bratca, o njegovih čustvih: strahovih, ljubosumju? Knjiga je lahko tudi izhodišče za prve pogovore o spolnosti, ljubezni in odnosih med spoloma.

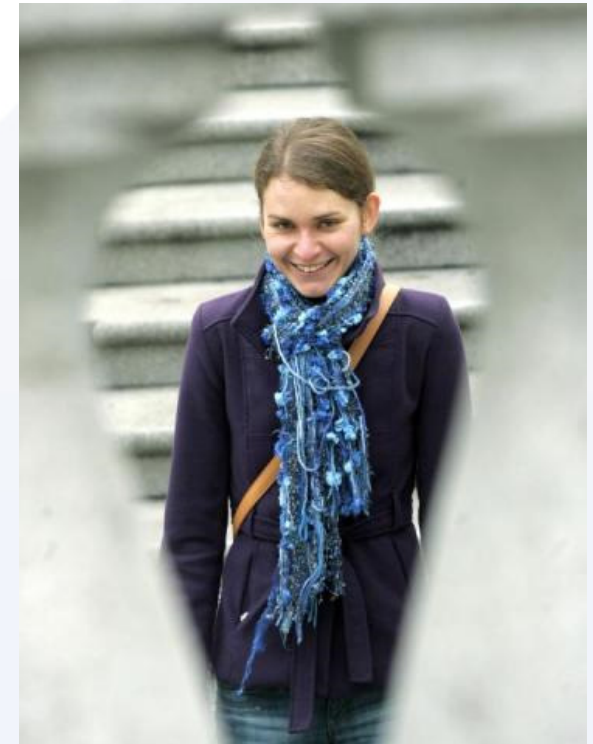

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 9 do 11 let (2. triada)

Smernice: V čem so pasti pogovorov?

Ne prehitro in preveč podrobno o spolnih odnosih, kontracepciji in spolno prenosljivih okužbah.

V to obdobje zgornje teme še ne sodijo!

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 9 do 11 let (2. triada)

Primeri vprašanj

Kaj je značilno za puberteto in adolescenco?

Puberteta: telesno dozorevanje s hitrimi spremembami razpoloženja, čustev in občutkov

Začetek:

- fantje: med 12. in 16. letom*
 - dekleta: med 10. in 14. letom*
- „Spolna zrelost“ še ne pomeni odraslosti.*

Adolescenca: duševni, čustveni in socialni razvoj

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 9 do 11 let (2. triada)

Ali so razlike med mladimi normalne?

Da, razlike v telesnem in duševnem razvoju med odraščajočimi so normalne – posledica neenakega začetka in hitrosti razvoja.

Naj se ne primerjajo med seboj - prehodno obdobje, ki ne kaže, kakšen bo mladostnik, ko odraste.

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 9 do 11 let (2. triada)

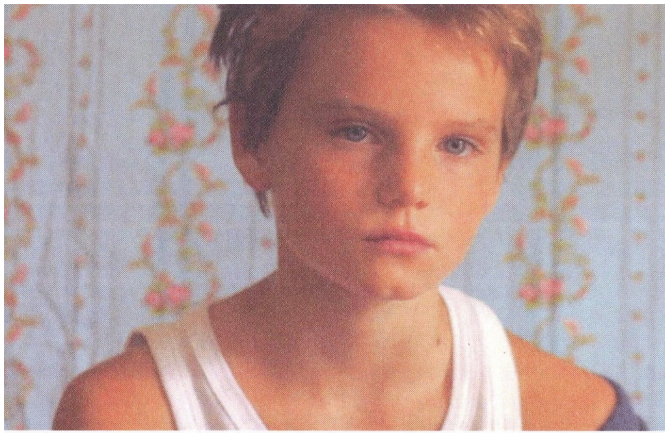
Kako in kaj se pogovarjati o pubertetnih spremembah deklet?

- O telesnih spremembah (menstruaciji, rasti prsi, razvoju drugih sekundarnih spolnih znakov) - pri pojavu prve menstruacije so med dekleti lahko precejšnje razlike (lahko pri 10ih ali pri 16ih letih).
- Menstruacija nakazuje „spolno zrelost“, ob nezaščitenih spolnih odnosih dekle že lahko zanosi.

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 9 do 11 let (2. triada)

Kako in kaj se pogovarjati o pubertetnih spremembah fantov?

- ❖ O spremembah spolnih organov, o rasti v višino in sekundarnih spolnih znakih, o prvem izlivu semenske tekočine, pogostejših in nepričakovanih erekcijah, oteklih prsnih bradavicah....
- ❖ Izliv semenske tekočine nakazuje „spolno zrelost“ - ob nezaščitenih spolnih odnosih lahko pride do zanositve.

82 min +10

POBALINKA (TOMBOY)

CÉLINE SCIAMMA, FRANCIJA, 2011, 35 MM, SLOVENSKI PODNAPISI, DISTRIBUCIJA DEMIURG

ISKANJE SPOLNE
IDENTITETE
ODRAŠČANJE IN
OSAMOSVAJANJE
PRIJATELJSTVO

Desetletna Laure se z družino priseli v novo mesto in poskuša najti nove prijatelje. Deklica pobalinskega videza s kratko pristrizhenimi lasmi, oblečena v kavbojke in spodnjo majico, kmalu spozna Liso iz sosednjega bloka, ki je prepričana, da je Laure deček. In tako Laure postane Mikaël. Svojo novo vlogo uspešno skriva pred družino, vez med Laure/Mikaëlom in Liso pa postaja vse tesnejša. Usodni trenutek napoči, ko Laure stopi v bran svoji sestri in se zaplete v pretep z nekim dečkom. Resnica privre na plano in Laurina mati svojo hčer prisili, da prijateljem prizna resnico. Otroci jo zasmehujejo in »izobčijo« iz svoje družbe. A Lisa ji je pripravljena odpustiti laž in jo sprejeti takšno, kakršna je.

»Pobalinka ne poenostavlja psihologije svojih likov niti ne ponuja dokončnih odgovorov o vprašanih spolne identitete pri otrocih. Kakšna bo Laurina prihodnost, je v celoti prepuščeno gledalčevi interpretaciji, prav ta odprtost pa je eden izmed čarov pričujočega filma. Céline Sciamma namreč gradi na bogati tradiciji francoskega filma o otrocih in otroštvu ter jo združuje z bolj modernimi slogovnimi postopki. V njenem raziskovanju čustvenih odnosov med otroki na prehodu v mladost je v ospredju posameznica, ki se spopada z neskladjem med svojo resnično, porajajočo se identiteto in družbenimi pričakovanji, ki jo vodijo na pot laži in prevare; s tem pa tudi jasno artikulira potrebo po strpnosti in sprejemanju drugačnosti in drugačnega v družbi.«¹⁰ Tako ponuja iztočnice za pogovor o čustvenih, telesnih in psihičnih spremembah v obdobju odraščanja, o iskanju spolne identitete ter prijateljstvu.

Priporočamo branje Kinobalonovega pedagoškega gradiva. Več o mladinskem filmu in ustvarjanju trilogije o odraščanju Céline Sciamma, v katero sodi tudi film Pobalinka, si preberite v reviji KINO!, št. 25–26, 2015, Društvo za širjenje filmske kulture KINO!.

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

BOULARD, DENIS:

ODISEJA ŽIVLJENJA: PRIPOVED ZA OTROKE IN BODOČE STARŠE

PREV. ANA MARIJA TOMAN. FOTOGR. MAC GUFF LIGNE. RADOVLJICA: DIDAKTA, 2010

ZELO DOBRO

Navdušujoče besedilo opisuje devet mesecev dolgo in razburljivo pot, po kateri pridemo na svet, nič manj razburljive in zgovorne pa niso fotografije, ki spremljajo najprej pot spermija do srečanja z jajčecem in potem rast male osebe do trenutka, ko prikuka med nas. Besedilo ves čas spremljajo slovarčki manj znanih ali pomembnih pojmov.²⁸

NOSEČNOST

ROJSTVO

Mladi so v tem obdobju zelo egocentrični, zanimajo jih predvsem spremembe, ki se jim dogajajo tukaj in zdaj!

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

Smernice: V čem so pasti pogovorov?

Vsebina pogovora:

- ni usmerjena le v telesni vidik spolnosti
- poudarek naj bo tudi **na odnosih** – komunikacijske veščine, razumevanje in spoštovanje različnih stališč, pomen odgovornosti do sebe in drugih tudi na področju spolnosti/odnosov.

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

1. Spolni in drugi hormoni poskrbijo za dozorevanje reproduktivnih organov
2. Pojavi se spolno poželenje, pomemben del reproduktivnega razvoja
3. „Spolna zrelost“: prva menstruacija oz. izliv semenske tekočine
4. Spoznavanje in sprejemanje svojega telesa
5. Potrebe po zadovoljevanju spolne sle
6. Preprečevanje neželenih posledic - mladostniške nosečnosti in spolno prenesenih okužb

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

Zakaj je samozadovoljevanje normalno?

Samozadovoljevanje (masturbacija) je pri obeh spolih normalen in neškodljiv pojav, ki posameznikom omogoča spoznavanje svojih občutkov, odzivov telesa ter nudi spolno potešitev.

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

***Kdaj je čas
za prvi spolni
odnos?***

- ❖ v njihovi starosti imajo spolne odnose le redki posamezniki - v 1. letniku SŠ 75 % dijakov še nima spolnih odnosov, v 3. pa polovica
- ❖ odločitev za spolne odnose je OSEBNA, odvisna od stališč, stopnje razvoja, okolja, želja in potreb
- ❖ ne posnemati drugih
- ❖ drugi načini zadovoljevanja spolnih potreb – masaže, dotikanje, božanje, poljubljanje, samozadovoljevanje
- ❖ nihče nima pravice nikogar otipavati, ga siliti v stvari, ki jih ne želi
- ❖ mnoga dekleta prvi spolni stik obžalujejo, bi ga prestavile na kasneje

Odločitev za spolne odnose prinaša odgovornost – do sebe in do partnerja.

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

- ❖ ne, večina najstnikov ni spolno aktivnih
- ❖ polovica fantov v EU ima prvi spolni odnos do starosti 17,5 let, polovica deklet pa do starosti 18 let
- ❖ podatki za Slovenijo so zelo podobni
- ❖ med mladostniki z zelo zgodnjimi spolnimi odnosi je več fantov kot deklet

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

Določena tveganja in socialne posledice:

- najstniške nosečnosti - bolj tvegana nosečnost in porod, nižja porodna teža
- SPO - zaradi nezrele sluznice rodil pogostejše
- najstniške matere pogosteje prekinejo izobraževanje, nižja stopnja izobrazbe in slabši ekonomski status

Medijsko prikazovanje spolnosti mladih - pogosto povezano s prikazovanjem ekstremnih vedenj (zgodnji spolni odnosi, promiskuiteta, zloraba ipd.).

Takega vedenja večina ne prakticira!

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

Alkohol in droge spremenijo presojo - prehitre odločitve za spolne odnose in/ali neuporaba zaščite, večja nevarnost spolne zlorabe!

Spolni odnos - vedno obstaja tveganje za nosečnost oz. okužbo tudi ob uporabi zaščite, a je ob pravilni uporabi zaščite majhno! Bolj primerno kot o varni spolnosti je zato govoriti o varnejši spolnosti.

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

1. Zelo pomembno je, da mladi uporabljajo zanesljivo zaščito!
2. Zanesljivost je odvisna od pravilnega načina in doslednosti uporabe!
3. Za mlade sta najprimernejši zaščiti kondom in hormonska kontracepcija (tabletki, obliž, nožnični prstan).

1. Mladi naj se odločijo za spolne odnose **kasneje** (sluznica mladostnic)
2. Zvestoba dveh neokuženih spolnih partnerjev
3. Dosledna uporaba kondoma

Razgovori o spolnosti z otroki v starosti od 12 do 14 let (3. triada)

- ❖ V tem starostnem obdobju najstnikov ni treba informirati o podrobnostih uporabe kontracepcijskih sredstev ter o podrobnostih spolno prenosljivih okužb!
- ❖ Pomembno je, da vedo, kje dobijo zaščito in da SPO so!
- ❖ **Poudarek je na odgovornem ravnanju, odlaganju spolne aktivnosti!**

- ❖ Stališča ljudi do splava se razlikujejo in to spoštujemo!
- ❖ Ne izražamo svoje opredeljenosti!
- ❖ Opozorimo na osebe oz. službe, ki pomagajo pri reševanju težav.
- ❖ **Mladim svetujemo odložitev spolnih odnosov!**

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

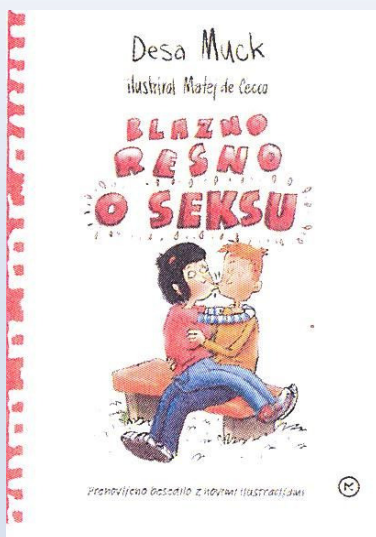
MUCK, DESA: **BLAZNO RESNO O SEKSU**

ILUSTR. MATEJ DE CECCO. LJUBLJANA: MLADINSKA KNJIGA, 2010

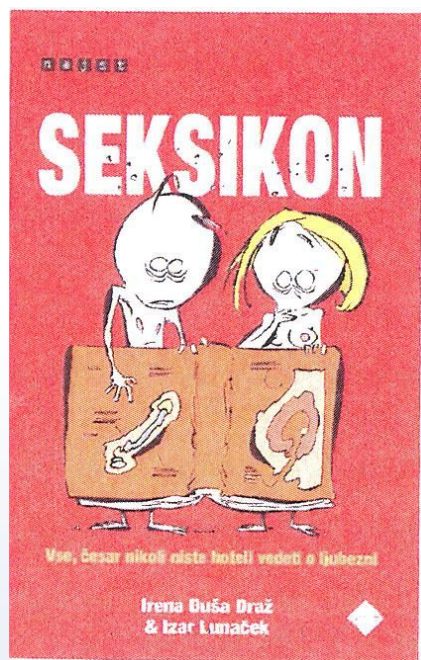
MLADOSTNIKI,
PUBERTETA,
SPOLNOST

Knjiga obravnava »večni« problem odraščajoče mladine – problem spolnosti. S pozitivno naravnanim in humornim pristopom pisateljica spretno krmari med vzgojnostjo in uporništvom, kar je še posebej privlačno in dobrodošlo. Knjiga je priročnik z neštetimi nasveti o različnih problemih v zvezi s spolnostjo, hkrati pa se bere tudi kot privlačna zgodba. Na koncu večine knjig iz te zbirke je nekaj koristnih naslovov, kamor se mladi v stiski (npr. pri spolnosti) lahko obrnejo, na hrbtni strani knjig pa so simpatična vabila k branju.³¹

**A je res že
čas, da vsi
poslušajo o
seksu?**

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

DUŠA, IRENA; LUNAČEK, IZAR T.: **SEKSIKON**

ILUSTR. IZAR T. LUNAČEK. LJUBLJANA: CANKARJEVA ZALOŽBA, 2011

Priročnik na preprost in nazoren, pa tudi na iskren in zabaven način razlaga »vse o seksu«, s fiziološkega, psihološkega in celo s sociološkega in medicinskega vidika, predvsem na način, ki zanima mlade. Dotakne se vsega, od začetne privlačnosti in razlik med spoloma, primarnih in sekundarnih spolnih znakov ... do (ne)zaželene nosečnosti in drugih posledic spolne prakse, pa tudi spolnih zlorab in drugih odklonov. Teme so ponazorjene z duhovitimi ilustracijami in stripi. Besedilo je tudi sicer oblikovano na mladim všečen način. Spolnost je prikazana kot življenjsko nujna in predvsem daleč od vsakršnih tabujev, prav zato priročnik ni dobrodošel le za mlade, ampak tudi starše in druge vzgojitelje.²⁹

SPOLNA VZGOJA
HUMOR

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

AROLD, MARLIESE: ŽIVETI HOČEM

PREV. DARJA ERBIČ. LJUBLJANA: MLADINSKA KNJIGA, 1998

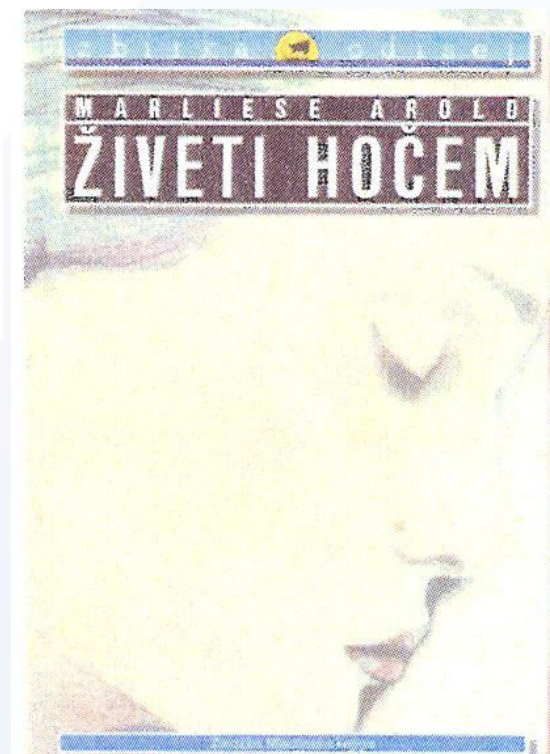
Sedemnajstletna Nandine, športnica, pridna učenka in spolno ozaveščena najstnica, nenadoma izve, da je okužena z virusom HIV. S pomočjo staršev, strokovnih delavcev in prijateljice se počasi sooči s svojimi strahovi ter se vrne v 'normalno' življenje. Najtežje premaguje nerazumevanje, nesprejemanje in obsojanje okolice, kar je pogojeno z najrazličnejšimi predsodki. Ti so večinoma plod nepoznavanja bolezni, zato avtorica v besedilo spretno umešča strokovna spoznanja o aidsu in s tem junakom kot tudi bralcem pomaga razčiščevati dvome o pomembnejših dejstvih, jih seznanja z realnostjo in uči strpnosti.

Čeprav je knjiga pri nas izšla že leta 1998, še vedno ponuja odlično izhodišče za pogovore z mladimi o aidsu in ozaveščanju o zdravi spolnosti ... Spremna beseda dr. Irene Klavs prinaša osnovne informacije o bolezni v tistem času. Zanimivo čtivo tudi z vidika primerjave, kaj se je na tem področju spremenilo v skoraj dveh desetletjih.

+13

AIDS
DRUGAČNOST
MLADOSTNIKI
STRAH

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

DOHERTY, BERLIE: DRAGI NIHČE

PREV. SAVINA ZWITTER. ILUSTR. PETRA SIMONČIČ VARL. LJUBLJANA: MLADINSKA KNJIGA, 1998

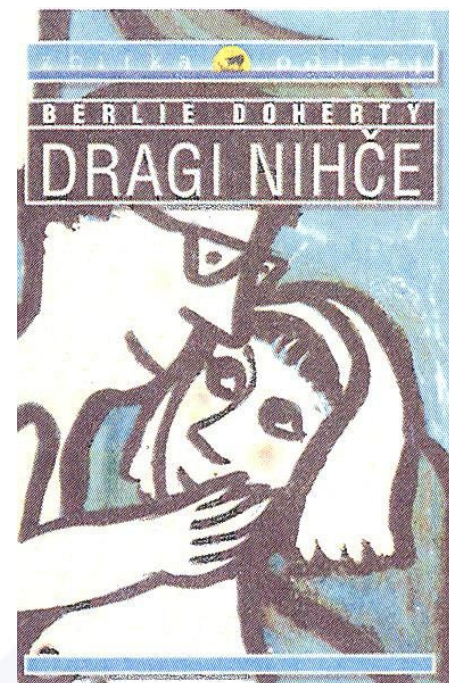
+13

Problemski mladostniški roman, ki je prejel ugledno literarno nagrado Carnegie Medal, je delo sodobne angleške pisateljice, socialne delavke in pedagoginje. Med pisanjem knjige se je pogovarjala s številnimi mladimi, ki jim je roman tudi namenjen. Helen in njen fant Chris sta v zadnjem letniku srednje šole na lepem soočena z nepričakovano življenjsko maturo – z nosečnostjo in s težko odločitvijo, kako naprej. Roman bralcu predstavi dva pogleda na situacijo: dekliškega in fantovskega. Gre za dve prvoosebni pripovedi, dve družini, iz katerih junaka izhajata, poleg tega pa pisateljica uporabi tudi pisemsko formo; deklice piše pisma nerojenemu otroku, ki jih začneja z besedami »Dragi Nihče« (reminiscence na italijansko pisateljico in novinarko Oriano Fallaci in roman *Pismo nerojenemu otroku*). Roman ni sentimentalni, ampak presenetljivo iskren, pošten, estetsko literariziran, odlikuje ga poetični jezik.

DRUŽINA
MLADOSTNIKI
NOSEČNOST

Knjiga je dobro izhodišče za pogovore z mladimi, ki jih zanima tematika spolnosti, nosečnosti in njihovih posledic, fantovski in dekliški pogled na najstniško nosečnost.

GARDEN, NANCY: PISMO ZA ANNIE

PREV. DUŠANKA ZABUKOVEC. ILUSTR. LUČKA PAVARE. LJUBLJANA: MLADINSKA KNJIGA, 1996

+13

Pretanjeno in z veliko senzibilnostjo napisan crossover roman, ki odlično literarizira temo istospolne ljubezni. Avtorica mestoma uporablja tudi pisemsko formo, s katero ji uspe še bolj pronicljivo, celo poetično, prikazati čustvovanje dveh deklet, Lize in Annie, katerih prijateljstvo počasi zori v nekaj več, v ljubezen, ne glede na reakcije njune okolice (staršev, prijateljev, šolskega okolja ...). Tema je bila v mladinski književnosti dolgo tabuizirana. Glede na iskreno in odkrito ubeseditev ter poglobljen pogled v psihologijo književnih oseb lahko roman uvrstimo med najboljše primerke tovrstnih problemskih del, ki so tudi odlična literatura, ne zgolj delo, katerega namen je zgolj »šokirati«.

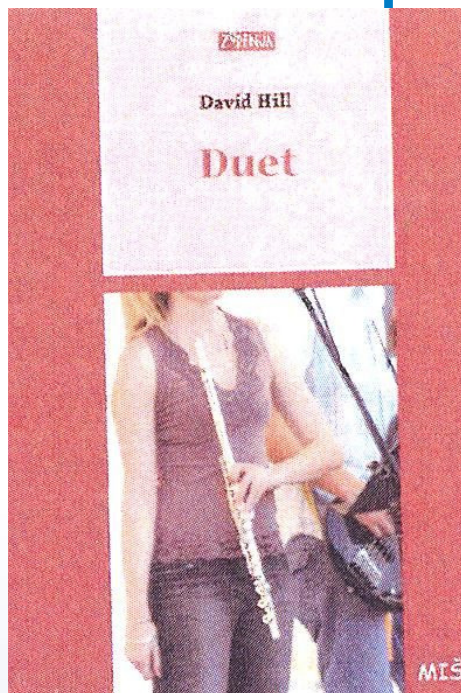

DRUŽINA
LEZBIČNOST
MLADOSTNIKI
ŠOLA

Knjiga obravnava tematiko istospolne usmerjenosti in je za mlade in odrasle (starše in strokovne delavce) odlična literatura, če želijo o tem izvedeti nekoliko več. Velja opozoriti tudi na kakovostno spremno besedo filozofinje Metke Cotič »Ali je lahko ljubezen nekaj slabega?«, ki je nepogrešljiv del knjige.

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

ZELO DOBRO

HILL, DAVID: **DUET**

PREV. METKA OSREDKAR. DOB PRI DOMŽALAH: MIŠ, 2009

DRUŽINA
GLASBA
LJUBEZEN

Prezgodnja najstniška nosečnost je bila v slovenski literaturi prvič obravnavana v romanu *Gimnazijka* Antona Ingoliča leta 1967. Novozelandski avtor David Hill jo v tem delu prikaže zelo tenkočutno in prepričljivo. V romanu je »slišati«
veliko glasbe, saj petnajstletni Kallum pride na avdicijo k mladinskemu orkestru, ki potrebuje kitarista. Tam se zagleda v flavtistko Paige in med igranjem se med njima razplamti ljubezen ... Pisatelj je razumevajoče na strani najstnikov, ki jih prikaže kot ranljive in pogumne.¹⁹

Knjiga ponuja priložnost za pogovore z mladimi o tematici spolnosti, mladostniške nosečnosti in njenih posledic (stiske, odgovornost ...).

+13

INGOLIČ, ANTON: **GIMNAZIJKKA**

ILUSTR. MELITA VOVK. LJUBLJANA: MLADINSKA KNJIGA, 1983

DRUŽINA
MLADOSTNIKI
NOSEČNOST
ŠOLA

Klasični mladostniški roman, ki se je že dolgo nazaj uvrstil v kanon slovenske mladinske književnosti, velja za prvi pravi slovenski mladinski problemski roman, ki se pogumno spopade z mladostniško nosečnostjo. Avtorju je uspelo izrisati še danes prepričljiv psihološki profil gimnazijke Jelke, njenih duševnih stanj, vse od začetnih dvomov o nehoteni in mnogo prezgodnji nosečnosti, prek končnega spoznanja, da je nosečnost realnost, pa vse do poroda v tujini, njenega pogumnega sprejetja otroka in vrnitve domov. Delo je freska razmer in življenja tistega časa, konca 60. let 20. stoletja, družbe, družine in šole; ti Jelki niso bili niti malo v pomoč pri velikem bremenu, ki ga je morala nositi sama. Nedvomno pa je roman še vedno zimzelen, saj imamo takšne Jelke tudi v današnjem času.

Knjiga ponuja priložnost za pogovore z mladimi o tematici spolnosti, mladostniške nosečnosti in njenih posledic (stiske, odgovornost ...). Za pogovor je lahko zanimiva tudi primerjava, kaj se je v naši družbi spremenilo v obravnavi te tematike v več kot tridesetih letih od izida romana.

+13

ZORMAN, IVO: **V SEDEMNAJSTEM**

LJUBLJANA: DZS, 2005

DRUŽINA
MLADOSTNIKI
NOSEČNOST

Danes že klasičen mladostniški problemski roman, ki se je uvrstil v železni repertoar slovenske mladinske književnosti. Doživel je že veliko ponatisov in izdaj, kar dokazuje njegovo živost in prisotnost v zorenju številnih generacij slovenskih mladih bralcev. Z ubeseditvijo najstniške nosečnosti in njene prekinitve (abortusa) je že ob svojem nastanku veljal za svežega, bolnišnici, kjer okreva, ki se mu občasno pridruži kak dialog (npr. del terapije z zdravnikom). Tak pripovedni postopek pisatelju omogoča subjektivno in čustveno nabito pripoved mladostnice, ki jo zaznamuje tudi mladostniški sleng njene generacije. Delo je prepričljiv prikaz zorenja, iskanja identitete mlade generacije, zgodba o bolečini odraščanja, o osamljenosti, nerazumevanju doma in v šoli, iskanju naklonjenosti, ljubezni.

Knjiga ponuja izhodišče za pogovor z mladimi o odraščanju in dozorevanju, o najstniški nosečnosti in prekinitvi nosečnosti, splavu ter iskanju lastne identitete.

Novosti

Priročnik Zdravje skozi umetnost je nastal leta 2014! Skozi umetnost o zdravju ima letnico 2016, a stalno se pojavljajo novosti!

Knjiga za vse, ki vedo, da se je mogoče o spolnosti, odnosih, odraščanju in odraslosti pogovarjati iskreno, zabavno in brez zadrege.

Razgovori o spolnosti z mladostniki v starosti od 15 do 19 let (srednja šola)

Smernice

Vsebina pogovora:

- mladostniki so bolj zreli, radi razpravljajo o tej temi, imajo izoblikovana stališča, v velikem deležu stopajo v tem obdobju v svet spolnosti
- želijo si predvsem pogovora

Srednja šola

Katere so pasti splošnih medijskih vsebin, ki prikazujejo spolnost?

- ❖ Nevarnost ekstremnih prikazov spolnosti in odnosov - odmik od realnosti
- ❖ Mladostnik zmotno misli, da imajo spolne odnose že vsi vrstniki
- ❖ Umetniška dela (filmi, predstave, knjige) so večinoma fikcija, ne odraz resničnega življenja

Kako veš, da si pripravljen na spolni odnos?

- ❖ Odločitev ni lahka!
- ❖ Spolnost je lepa, če jo delimo s človekom, ki ga dobro poznamo in mu zaupamo ter se z njim se lahko pogovarjamo tudi o spolnosti.
- ❖ **Kakršnakoli spolna izkušnja naj se zgodi le, če si to želijo in se ob tem dobro počutijo.**
- ❖ Pomembno je, da so pripravljeni na odgovornost, ki jo prinašajo spolni odnosi.

Srednja šola

Kako partnerja vesta, česa si v spolnosti želita?

- ❖ V partnerstvu je bistvena **odkritost**, jasno izražanje stališč in **pogovor**.
- ❖ Odločitve so skupne, ne le enostranske - če si en partner želi spolnega odnosa, drugi pa ne, je treba spoštovati odločitev slednjega, da preprečimo razočaranja in slabo počutje.

Kaj storiti v primeru slabe izkušnje pri spolnem odnosu oz. zlorabe?

- ❖ pogovor z zaupno osebo – prijatelj, starši, učitelj, svetovalni delavec v šoli
- ❖ klic na telefon za osebe v stiski ali
- ❖ pismo na spletne strani za mladostnike – To sem jaz

Spolna zloraba je kaznivo dejanje, zgodi se lahko kjerkoli in kadarkoli, tudi na zmenku ali na zabavi.

Spolna zloraba je tudi vsaka spolna aktivnost med odraslim in otrokom, mlajšim od 15 let.

Srednja šola

Kako je s spolno usmerjenostjo?

- ❖ Za obdobje adolescence je značilno prehodno homoerotično nagnjenje, ki ne vodi nujno v istospolno usmerjenost v odraslosti!
 - ❖ Istospolno usmerjenost nekateri ugotovijo v zgodnjem obdobju odraščanja, drugi šele kasneje.
 - ❖ Mladi, ki jih homoerotični občutki skrbijo ali begajo, naj se v zvezi s tem:
 - pogovorijo z zaupno osebo
 - pokličejo katero od telefonskih števil za pomoč v stiski
 - se pogovorijo s svetovalci na spletu
- Diskriminacija in stigmatizacija glede spolne usmerjenosti sta nedopustni.

Je pomembno spregovoriti o preprečevanju neželene nosečnosti in spolno prenosljivih okužb?

- ❖ Da, v tem obdobju je z mladimi potrebno spregovoriti o obeh temah!
 - ❖ Seznanimo jih z različnimi načini preprečevanja neželene nosečnosti in motiviramo za odgovorno vedenje v spolnosti.
- Tvegana vedenja (promiskuiteta, neuporaba kontracepcijskih sredstev, spolni odnosi z neznanci, uživanje drog in alkohola pred spolnimi odnosi ipd.) lahko ogrozijo njihovo zdravje.

Srednja šola

Zakaj je mladostniška nosečnost tvegana?

Mladostniška nosečnost je problematična zaradi:

- psihične
- socialne
- čustvene
- telesne nezrelosti

Mlajša ko je nosečnica, večje zdravstveno tveganje pomeni nosečnost za njo in za nerojenega otroka.

Nobena življenjska situacija ni tako težka, da se ne bi dalo z njo soočiti.

Kaj je treba vedeti o splavu?

- ❖ Splav je umetna prekinitvev nosečnosti, ne kontracepcijska metoda.
- ❖ Do 10. tedna nosečnosti - na željo nosečnice, kasneje o tem odloča zdravstvena komisija.
- ❖ Stališča ljudi do splava se razlikujejo, kar je treba spoštovati.
- ❖ Osebna opredeljenost učitelja ne sme vplivati na prikaz teme.
- ❖ Opozorimo na osebe oz. službe, ki pomagajo pri reševanju težav, tudi psiholoških.

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

THOMPSON, CRAIG: **ODEJE: ROMAN V STRIPU**
PREV. MOJCA KREVEL. LJUBLJANA: MLADINSKA KNJIGA, 2006

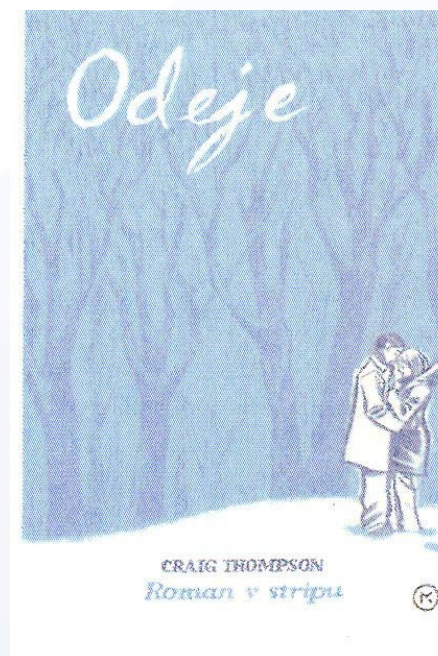

LJUBEZEN
MLADOSTNIKI
ODRAŠČANJE
SPOLNOST
VREDNOTE

Odeje mladega ameriškega striparja Craiga Thompsona so devet poglavij obsegajoč roman v stripu. Vsa se vrtijo okoli Craiga iz Wisconsin, ki odrašča v tradicionalnem okolju, obremenjenem z versko ideologijo. *Odeje* so simpatična, grenkosladka, nekoliko nostalgična, a ne sentimentalna zgodba o odraščanju, zaljubljanju in težavnem iskanju identitete, njen čar pa se skriva predvsem v vizualni plati, ki ji poznavalci stripovske umetnosti priznavajo izvirno kompozicijo in odlično risbo s čopičem.¹²

Knjiga ponuja izhodišče za pogovor z mladimi o prvih čustvenih zблиžanjih med dekletimi in fanti, o prvi spolnosti, pa tudi o razočaranju in odgovornosti, ki jo ljubezenska zveza prinaša.

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

PRVIČ

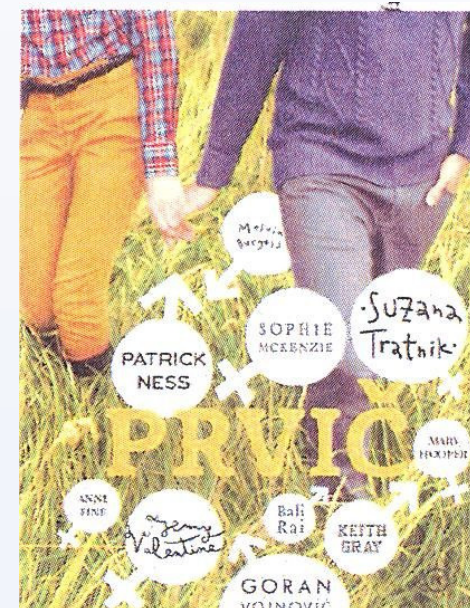
URED. KEITH GRAY. LJUBLJANA: MLADINSKA KNJIGA, 2014. (ODISEJ)

Zbirka desetih kratkih zgodb osmih vrhunskih britanskih in dveh slovenskih avtorjev (Goran Vojnovič in Suzana Tratnik) z desetih različnih vidikov prikaže tisti prvič, izgubo nedolžnosti in prestop iz neseksualnega v seksualni svet, kar pogosto ni tudi prestop iz otroškega v svet odraslih. V odraslem svetu naj bi bila spolnost nekaj vsakdanjega, zato naj bi se o njej odprto pogovarjali, a če že v odraslem svetu temu ni tako, je sproščenih, informativnih ter kakovostnih pogovorov na to temo še manj med mladimi. Jasno je razvidno, da so tako britanski kot slovenski uredniki besedila zbrali s tehtnim premislekom, da predstavijo tako sedanost kot razmere v preteklosti, da spregovorijo enakovredno tako homoseksualci kot lezbijke, da s svojimi izkušnjami pridejo do besede različne generacije ter različne kulture. Besedila na prefinjen način obravnavajo tudi predsodke in stereotipne predstave ter njihove vplive na obnašanje mladostnikov, ki so danes morda bolj kot kadarkoli prej pod vtisom in pritiskom javnosti. Knjiga, ki jo odlikujeta tudi dve spremni besedi (dr. Martina Tomori Žmuc, otroška in mladinska psihiatrinja, ter Irena Lukan Matko, socialna delavka in družinska izkustvena terapevtka), bi bila lahko v zadnjih razredih osnovne šole ter v srednjih šolah obvezno branje pri vseh predmetih.²⁴

Knjiga ponuja izhodišče za pogovor z mladimi o njihovem pogledu na spolnost ter o različnih prvih spolnih izkušnjah v različnih kulturah in skozi različne generacije. Pri pripravi pogovora z mladimi priporočamo branje spremnih besed.

MLADOSTNIKI
ODRAŠČANJE
SPOLNOST

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

+15

VIDMAR, JANJA: **FANTJE IZ GLINE**

LJUBLJANA: MLADINSKA KNJIGA, 2005

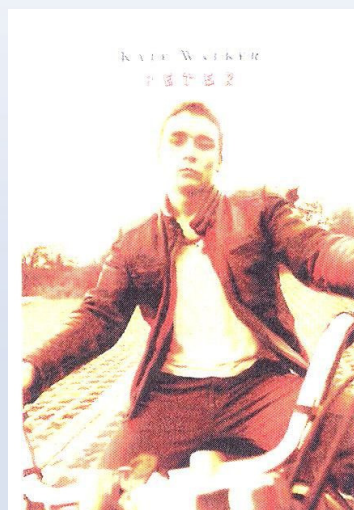

ISKANJE SPOLNE
IDENTITETE
ODRAŠČANJE
ODTUJENOST
SAMOPODOBA

Avtorica v problemskem romanu obravnava tematiko drugačne spolne usmerjenosti – homoseksualnosti. Skozi pripoved poslušamo dva glasova, dva pripovedovalca, ki razmišljata o sebi in svojem odnosu do drugih in drugačnih, Ajka in Malega. Ajka oče vzgaja v mačističnem duhu, a fant je kljub zunanjemu videzu grobosti, superiornosti in moči v sebi razklan in zelo negotov. Drža »pravega moškega« je le krinka, s katero prikriva svojo resnično naravo. Njegovo pravo nasprotje je Mali, občutljiv najstnik, ki iskreno podpira prijatelja, homoseksualno usmerjenega Roka, ki se nesrečno zaljubi in naredi samomor. Knjiga drži ogledalo tudi tistim odraslim, ki ne zmorejo odreagirati na stiske sodobnega najstnika in na iskanje njegove spolne identitete.

Knjiga ponuja izhodišče za pogovor z mladimi o iskanju spolne identitete.

+15

WALKER, KATE: **PETER**

PREV. MARTA PIRNAR. LJUBLJANA: ŠKUC, 2007

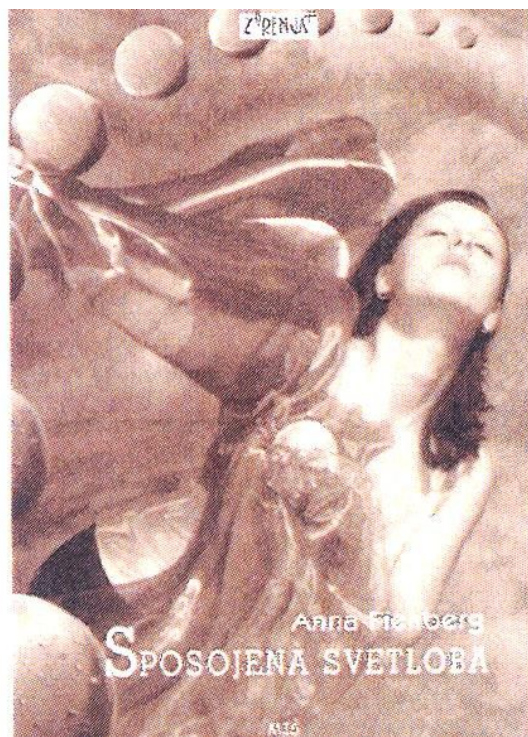
ISKANJE SPOLNE
IDENTITETE
DRUGAČNOST
MLADOSTNIKI
SAMOPODOBA

Eden najvidnejših romanov za mlade z gejevske tematiko navdušuje z odkrito zgodbo o raziskovanju spolne identitete. Slednje je za petnajstletnega naslovnega junaka, zavezanega fotografiji in motorjem, skoraj nemogoče, saj sta njegovemu čutenju nenaklonjena tako družina kot družčina motoriziranih »prijateljev«, ki jih veže kult mačizma in grobosti. Peter začne o vprašanih, ki ga glodajo, pogumneje razmišljati šele, ko se pojavi David. Domala sanjski lik, starejši fant, študent, je izrazito prijazen in čuteč, vedno brežhibno oblečen, vrh tega pa še hudo spreten ljubiteljski mehanik. Ob Petrovih notranjih viharjih, ki jih sproža trenje med navdušenjem nad homoseksualno usmerjenim Davidom in privzgojenimi predsodki o gejih, pride do izraza avtoričina izvrstna karakterizacija likov.²⁷

Knjiga ponuja izhodišče za pogovor z mladimi o iskanju spolne identitete in drugače spolno usmerjenih.

Primeri iz priročnika Skozi umetnost o zdravju

FIENBERG, ANNA: **SPOSOJENA SVETLOBA**

PREV. IRENA MIŠ SVOLJŠAK, DOB PRI DOMŽALAH: MIŠ, 2004

Šestnajstletna Callisto zanosi in se odloči narediti splav. Tema problemskega romana pa je izpeljana na povsem svež način: zaplet doseže vrh, ko Callisto odide na kliniko za splave, pri tem pa mora zaradi materine stalne odsotnosti s seboj pripeljati tudi malega bratca. Težaven položaj junakinje je le povod za tenkočutno prvoosebno razmišljanje o pasivnem in odtujenem položaju v svetu. Pretanjenost in večje napisana pripoved se dotika vrste perečih vprašanj, kot so osamljenost, težave pri vključevanju v družbo, želja po ugajanju in posledično skrivanje drugačnosti, nepovezanost in hladni odnosi v družini, prepuščenost samemu sebi, nepristnost ljubezenskega odnosa ipd.¹⁵

DRUŽINA
MLADOSTNIKI
NOSEČNOST
SPLAV

Knjiga je dobro izhodišče za pogovore z mladimi o zgodnji nosečnosti ter duševnih in telesnih posledicah za mlado, še nesamostojno osebo, ki v takšni situaciji potrebuje podporo in pomoč kompetentnih odraslih.

Raziskava iz leta 2009 s področja spolne vzgoje

- **Šola** kot pomembna vzgojna institucija v življenju otroka in mladostnika, ki se uvršča takoj za družino, **spolno vzgaja zelo malo**, saj jo je le 15% žensk in 6% moških označilo kot pomemben vir informacij.
- Otrokom in mladostnikom ponudi **le informacije o fiziologiji človeka**, torej o anatomiji človeka, kontracepciji, menstruaciji, nosečnosti,...
- **Šolska spolna vzgoja je preveč "poenostavljena"** in "**biologizirana**", saj se zelo malo dotika ljubezni, partnerskih odnosov, vprašanj družbenega spola, problemov sodobnega sveta,...

Vir: Fridl Suzana: Moč in pomen seksualnosti, diplomsko delo, 2009

Namesto zaključka

Zakaj je spolnost “must” tema adolescentnega obdobja?

- tema zadeva vso generacijo, oba spola, saj bodo spremembe slej ali prej doletele vse
- adolescentno obdobje je ključno za gradnjo odnosov - iskanje bližine izven družine